

1. trienalni znanstveni posvet »Naravne nesreče v Sloveniji«

Ljubljana, 11. 12. 2008

Slovenijo ogrožajo številne naravne nesreče, katerih vzroki so naravni, vse pogosteje pa je njihov posredni ali celo neposredni krivec človek. Raznovrstne naravne nesreče pomenijo v Sloveniji veliko nevarnost za ljudi in okolje, če nanje nismo ustrezno pripravljeni. Pri tem sta najpomembnejši preventiva in celovitost pri preučevanju vseh vrst naravnih nesreč. V zadnjih letih so se zgodile pri nas številne naravne nesreče – potresa na Bovškem (1998; 2004), drobirski tok v Logu pod Mangartom (2000), poplave v Železnikih (2007) ali vetrolom na območju Gozda pri Kamniku (2008), če naštejemo le nekatere bolj odmevne.

Prav zato smo se na Oddelku za naravne nesreče Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU odločili, da bomo odslej vsaka tri leta organizirali znanstveno srečanje, namenjeno naravnim nesrečam. Od tod tudi poimenovanje 1. trienalnega znanstvenega posveta »Naravne nesreče v Sloveniji«.

Tokratni posvet, ki je potekal 11. decembra, smo organizirali v sodelovanju z Upravo Republike Slovenije za zaščito in reševanje in Slovensko akademijo znanosti in umetnosti. Po naključju je dan posveta sovpadal z mednarodnim dnevom gora.

Namen tokratnega in nadaljnjih posvetov je analiza posameznih primerov in vrst naravnih nesreč v Sloveniji, predstavitev najnovejših spoznanj in načinov upravljanja na področju naravnih nesreč, hkrati pa izmenjava izkušenj ter vzpostavitev novih in utrditev dosedanjih strokovnih vezi.

S tokratnim posvetom smo želeli počastiti nekaj obletnic, čeprav nekatere niso povsem sovpadale z letom posveta, temveč so za kakšno leto odstopale:

- 15-letnico delovanja Oddelka za naravne nesreče Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU (1992),
- 20-letnico izhajanja revije UJMA Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje (1987),
- 25-letnico dveh geografskih posvetov o naravnih nesrečah: Naravne nesreče v Sloveniji kot naša ogroženost (organiziral Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU) in Naravne nesreče v Jugoslaviji

Slika 1: Naslovnica Zbornika povzetkov posveta.

BOJAN ENHARTIČ

Slika 2: Posvet je potekal v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje Republike Slovenije na Igu.

s posebnim ozirom na metodologijo geografskega preučevanja (organiziral Oddelek za geografijo ljubljanske Filozofske fakultete) (1983),

- 10-letnico potresa v Zgornjem Posočju (1998) in
- Mednarodno leto planeta Zemlja (2008; Urad Slovenske nacionalne komisije za UNESCO).

Ob posvetu smo izdali Zbornik povzetkov (ISBN: 978-961-254-102-6; dostopen je na spletni strani: <http://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/NNS2008-zbornik.pdf>), ki odraža bogato delovanje najrazličnejših ved in ustanov na področju varstva in zaščite pred naravnimi nesrečami v Sloveniji. Poleg štirih uvodnih, vabljenih predavanj, ki skušajo na kar se da celovit način predstaviti krog upravljanja z nesrečami ter ukrepov na tem področju, so v zborniku predstavljeni tudi vsi povzetki predavanj in plakatov. Razvrstili smo jih v skladu s tematskimi sklopi kroga upravljanja z nesrečami: vrednotenje naravnih nesreč, preventiva pred naravnimi nesrečami ter ukrepanje in obvladanje naravnih nesreč. V zborniku je 47 povzetkov 90 avtorjev, ki prihajajo s prek 40 različnih ustanov oziroma podjetij.

Največ prispevkov (20, brez vabljenih predavanj) spada v tematski sklop vrednotenje naravnih nesreč, sledita pa tematski sklop ukrepanje in obvladanje naravnih nesreč (12) ter tematski sklop preventiva pred naravnimi nesrečami (11). Na posvetu je bilo predstavljenih 44 prispevkov (glede na objave v zborniku so trije izostali), od tega 37 predavanj in sedem plakatov. Udeležencev posveta je bilo skupaj 94.

Zavedamo se, da kratki povzetki ne morejo odražati bogatega znanja, predstavljenega na predavanjih in plakatih. S tem namenom bomo v letu 2009 izdali zbornik celotnih prispevkov, ki bo zaradi omejenih finančnih zmožnosti izšel v obliki zgoščenke, dostopen pa bo tudi na medmrežju. Naša želja je, da bi v prihodnje izšel, hkrati s posvetovanjem, tudi tovrsten zbornik v knjižni obliki.

Ob koncu posveta smo sprejeli nekaj sklepov, ki jih na kratko povzemamo:

- Raznovrstne naravne nesreče pomenijo v Sloveniji veliko nevarnost za ljudi in okolje, če nanje nismo ustrezno pripravljeni. Pri tem sta najpomembnejši preventiva in celovitost ter krožni in navzkrižni potek upravljanja oziroma preučevanja, reševanja, načrtovanja in ukrepanja pri vseh vrstah naravnih

nesreč. Pristojni (ministrstva, agencije, uradi ...) morajo spodbuditi raziskave o naravnih nesrečah v družbeno dobro.

- Pomen in vloga stroke in znanosti (raziskav) ni le v analizi dogodkov, temveč tudi v kakovostni in pravočasni preventivi v času »čakanja« na nov dogodek. Zmanjševanje škod zaradi naravnih nesreč lahko pomembno prispeva k iskanju notranjih rezerv za zagotavljanje hitrejšega vsestranskega razvoja družbe, še posebej v času svetovne recesije.
- Občinam nalaga zakonodaja primarno odgovornost za varstvo pred naravnimi nesrečami v obliki preventive, zaščite, reševanja in sanacije razmer. Ker občine ne prejemajo rednih ali namenskih sredstev, pogosto pa celo nobenih sredstev za tovrstne namene, so najbolj zanemarile prav preventivo. Najbolj ogrožene slovenske občine morajo čim prej začeti izdelati načrte oziroma ocene ogroženosti kot je to opredeljeno v krovnih zakonskih aktih in podzakonskih predpisih za posamezne vrste naravnih nesreč.
- Resorno ministrstvo mora zagotoviti finančne in druge spodbude za realizacijo sprejetih predpisov in njihovo nadgradnjo. Postavlja se vprašanje ali nimajo občine preveliko pristojnosti na področju varstva in zaščite pred naravnimi nesrečami. Menimo, da bi morale biti le sestavni del širše platforme. Na novo je treba ovrednotiti prevelike pristojnosti občin pri odločanju o posegih v prostor in podleganje lokalnih interesov in pritiska kapitala ter jih sistemsko in finančno spodbuditi k izdelavi načrtov (ocen) ogroženosti.
- Alpska konvencija je na 8. zasedanju Alpske konference leta 2004 ustanovila platformo o naravnih nesrečah, leta 2006 pa tudi sprejela program dela te platforme imenovane PLANALP. Slovenija torej ima sprejete mednarodne zaveze, da mora storiti odločnejše korake v smer zmanjševanja ogroženosti oziroma povečevanja varnosti pred naravnimi nesrečami. Predlagano, da se s sklepom Vlade Republike Slovenije ustanovi slovenska platforma za zmanjševanje ogroženosti zaradi naravnih nesreč, ki naj usklajuje delo in daje pobude; sestavljena naj bo iz predstavnikov državnih organov, univerz in raziskovalnih inštitutov ter drugih strokovnih ustanov in civilne družbe. Storit je treba še korak dlje na državnem (strateškem) nivoju, kjer se morajo različne sektorsko razdrobljene aktivnosti medsebojno povezati. Poudarek pri delovanju platforme je v iskanju smeri trajnostne nege in vzdrževanja okolja v vseh ogroženih pokrajini, pri čemer je še posebej pomemben vzpeti svet. Pomembno je predvsem raziskovanje vzrokov dogodkov. Poslanstvo take platforme je preprečevanje oziroma zmanjševanje škodnih dogodkov zaradi naravnih nesreč s pomočjo raziskovalnih rezultatov in praktičnih izkušenj pri varstvu ogroženih območij različnih strokovnjakov, ki delujejo v praksi ali učijo na visokošolskih ustanovah, delujejo v raziskovalnih ustanovah ali upravnih organih.
- Udejanjanje slogana »preventiva je boljša od kurative«. Da preventiva večkratno, a pogosto žal neizračunljivo, niža stroške kurative, ponavljamo pri nas in v tujini, a je dejanskega ukrepanja v Sloveniji z vidika preventive zelo malo, saj večinoma le »gasimo požare«. Zgornji slogan v povezavi z naravnimi nesrečami ostaja pogosto ponavljana fraza brez pravega učinka. Posamezni primeri v praksi dokazujejo, da so cilji preventive na terenu le izjemoma uresničeni, saj vsak novi izreden dogodek odpre stare rane in razgali nepotreben pomanjkljivosti. Preventive ne moremo izmeriti ali izračunati, je pa njen pomen neprecenljiv za pomen varnosti in urejenosti pokrajini in njenih prebivalcev. Zavedati se je treba, da kakovostne strokovne podlage zahtevajo čas, znanje in finančna sredstva – vsak vložek v preventivo se večkratno obrestuje.
- Proces upravljanja z nesrečami ni sklenjen po izvedbeni plati, temveč je podan le regulativno. Po povrnitvi škode je treba finančna sredstva obvezno nameniti tudi za preventivne dejavnosti in za sofinanciranje zavarovanja pri zavarovalnicah. Nabiranje političnih točk lokalnih oblasti je z vidika preventive in trajnega urejanja ogroženih območij nesprejemljivo, kar bi bilo treba v prihodnje urediti z ustreznimi normativnimi akti. Inšpekcijske službe imajo na področju varstva in zaščite pred naravnimi nesrečami premalo pooblastil.
- Vsebine povezane z naravnimi nesrečami je treba bolj sistematično vključiti v izobraževalni sistem. V okviru tega je treba v kar največji meri spodbuditi ozaveščanje in način življenja z naravnimi nesre-

čami kot sestavnim delom našega vsakdana in ne kot nekaj izjemnega. Spodbuditi je treba interdisciplinarnost programa preučevanja naravnih nesreč. Potrebno je združevanje in povezovanje izvedenskega preučevanja različnih strok na področju ocenjevanja ogroženosti in študijah sanacije. V okviru tega je pomembno povezovanje znanosti o Zemlji in tehnologijah znotraj ustreznega kulturnega in socialnega konteksta z namenom ocenjevanja ogroženosti v urbanem in podeželskem okolju. Pri tem ne smemo pozabiti na pomen objektov in območij naravne in kulturne dediščine.

- Glede naravnih nesreč je pri nas načeloma pravno vse urejeno, praksa pa kaže, da temu še zdaleč ni tako. Pridobivanje sredstev pogosto opravičujejo z izrednimi naravnimi dogodki, namesto da bi analizirali njihove vzroke in posledice ter naredili čim več, da do tega v prihodnje ne bi več prihajalo. Skrajni čas je, da v družbi prenehamo s tovrstno preventivo, ki je izredno kratke »mandatne« sape, saj je treba gledati trajnostno.
- V Sloveniji je na področju prostorskega načrtovanja izjemno velik razkorak med deklarativno ravnanje (zakonodajo) in prakso. Prostorsko načrtovanje in njegovi nosilci obravnavajo nesreče preveč podcenjevalno in na splošno, čeprav je rast BDP, dvig družbenega in osebnega blagostanja zelo povezana z varstvom pred naravnimi nesrečami. Naravne nesreče in prostorsko načrtovanje je lahko tema naslednjega tovrstnega posveta v letu 2011. Za zmanjšanje posledic naravnih nesreč je treba zagotoviti zavezujoč program izvajanja, pripadajoča sredstva in izvedljiv organizacijski model tudi za pripravo dokumentacije in strokovnih podlag, ki bodo osnova za pregledno in optimalno odločanje.
- Za Slovenijo je značilna izjemno nizka stopnja osveščenosti o nevarnostih naravnih nesreč in iz tega izhajajoča brezbriznost do trajnostne rabe prostora in drugih naravnih virov v sedanosti. Pogostejše je treba opozarjati na »nezrele« predstave o učinkih podnebni sprememb v daljni prihodnosti ali nekje drugje oziroma v smislu, da pri nas ter tukaj in zdaj tega ni. Opozoriti je treba, da podnebne spremembe ne smejo biti priročen izgovor za napake, ki smo jih na tem področju naredili v preteklosti.
- V slovenski družbi še vedno vlada pretirano zaupanje v tehnične rešitve – te so načeloma možne – ki pa ustvarjajo lažen vtis o popolni varnosti ter sprožajo in omogočajo nove pritiske na ogrožena območja.

Če hočemo, da bodo naša prizadevanja na področju varstva in zaščite pred naravnimi nesrečami uspešna, moramo vsi, ki se ukvarjamo s to problematiko, delovati dolgoročno ter povezano (interdisciplinarno) in usklajeno. Želimo, da bi naši posveti prispevali k povezovanju in sodelovanju.

Naj končamo z željo, da bi se v naslednjem in ostalih obdobjih med posveti zgodilo čim manj naravnih nesreč. Pa vendarle, ker nesreča nikoli ne počiva, naj velja to tudi za vse tiste, ki se ukvarjamo z njihovim preučevanjem, in seveda, nasvidenje čez tri leta!

Matija Zorn, Blaž Komac, Miha Pavšek, Polona Pagon